

Власенко Л.В.

ст.викладач,

Національний університет харчових технологій, м.Київ

Тригуб І.П.

ст.викладач,

Національний університет харчових технологій, м.Київ

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК

У статті розглядаються особливості формування комунікативних навичок вивчення іноземних мов. Мовленнєва комунікативна компетенція передбачає здатність слухати, розуміти, розмовляти. Описуються особливості розвитку іншомовної комунікативної компетенції студентів-філологів університетів у професійній сфері спілкування на практичних заняттях з іноземної мови. Описані основні об'єкти дослідження в галузі викладання іноземних мов у вищому технічному навчальному закладі.

Ключові слова: комунікативні навички, компетенція, мовленнєва компетенція.

The article deals with the development of professional forming of communicative skills in studying of foreign languages. Communicative competence foresees the abilities to listen, hear and speak. It is described the development of university students' foreign language communicative competence at language departments in the sphere of professional communication at the lessons. It is overviewed the main matters of research during the foreign language studying in Technical Higher Educational establishments.

Keywords: communicative skills, competence, communicative competence.

В статье рассматриваются особенности формирования коммуникативных навыков изучения иностранных языков. Речевая коммуникативная компетенция предусматривает способность слушать, понимать, разговаривать. Описываются

особенности развития иноязычной коммуникативной компетенции студентов университетов в сфере профессионального общения на практических занятиях по иностранному языку. Описаны основные объекты исследования в отрасли преподавания иностранных языков в высшем техническом учебном заведении.

Ключевые слова: коммуникативные навыки, компетенция, речевая компетенция.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Розширення співробітництва України з іншими державами на політичному та економічному рівнях вимагає підготовки висококваліфікованих спеціалістів не лише в окремих галузях, а й здатних орієнтуватися в діловому світі. На сьогодні вимоги сучасності до фахівців підвищуються в рік від року і включають не лише високий рівень знань та вмінь за фахом, але й володіння іноземною мовою. Це пов'язано з тим фактом, що сучасний фахівець отримує нову фахову інформацію через іноземні джерела. На сьогодні вивчення іноземних мов сприяє реалізації таких напрямків професійної діяльності, як ознайомлення з новими технологіями, науковими гіпотезами і тенденціями, видатними інноваціями в галузі техніки, встановлення контактів з іноземними фірмами, підприємствами, навчальними закладами, підвищення рівня професійної компетенції фахівця. Володіння іноземною мовою вже є не ознакою престижу, а потребою сучасного фахівця. В той же час навчання іноземної мови у немовному ВНЗ має ряд особливостей та потребує перегляду багатьох факторів. На відміну від студентів-лінгвістів, які обирають іноземну мову як основну спеціальність та приділяють їй максимум уваги, студенти немовних спеціальностей часто не бачать сенсу в оволодінні іноземною мовою разом з провідними дисциплінами, а отже, мають низьку мотивацію до вивчення мови. Так, пошук нових ефективних засобів навчання іноземної мови постає окремою проблемою, яка може бути розв'язана шляхом розроблення та впровадження нових технологій навчання.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Дослідженням цієї проблеми займалися Г.А.Китайгородська, Д.В.Бубнова, Є.І.Калмикова, Г.І.Бородіна, А.М.Спевак, Г.В.Барабанова.

Метою статті є визначення особливостей формування професійно комунікативних навичок при вивченні іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку вищої школи опанування іноземною мовою розглядається як надбання комунікативної компетенції на базі сформованої лінгвістичної компетенції. “Комунікативно-орієнтоване викладання мов має на меті не тільки дати студентам знання з граматики та лексики мови, що вивчається, але також розвинути у них розуміння того, як відповідна мова використовується для спілкування” [8,с.12].

Усно-мовленнева комунікативна компетенція передбачає здатність слухати, розуміти, розмовляти. Комунікативна компетенція є метою та результатом навчання, але цей результат стає реальним лише при наявності сформованої лінгвістичної компетенції та високої вмотивованості студентів [5,с.65].

Формування здатності та вміння мислити й спілкуватися іноземною мовою означає не лише послідовне “заміщення” елементів рідної мови елементами іноземної, мислення та спілкування іноземною мовою знаменує складну перебудову всієї структури, формування думки і структури діяльності спілкування, які склалися на рідній мові, й набуття здатності до “переключення” мислення з однієї на іншу мову. Так зване мислення іноземною мовою, досягнення якого вважається ідеалом навчання є ніщо інше як безпосереднє залучення внутрішнього мовлення в механізм породження іноземного мовлення. Умовами його досягнення є такі взаємообумовлені, проте різні за природою чинники, як лексичний запас, знання правил, чуття (іноземної) мови та здатність до спілкування всупереч дефіциту іншомовних знань.

При мінімальній кількості годин, відведених на вивчення іноземної мови в технічному ВНЗ (одне заняття на тиждень протягом чотирьох семестрів)

аудиторні заняття доводиться присвячувати в основному вивченню відібраного граматичного та лексичного матеріалу, тобто формуванню в першу чергу лінгвістичної компетенції а також навчанню професійного читання. Дуже важко розвинути достатню усно-мовленнєву комунікативну компетенцію студентів у немовному вищому навчальному закладі, тим більше, що рівень володіння мовним матеріалом студентів-першокурсників, як правило, дуже низький.

Оскільки остаточною результуючим критерієм опанування іноземної мови є вільне володіння усним і письмовим мовленням, то погане володіння іноземною мовою, як зазначає І. Коваль [7,с.153], породжує специфічну тривогу. Вона виникає через усвідомлення недостатності своїх знань для висловлення думки і очікування негативної оцінки з боку слухачів.

У зв'язку з цим перед викладачем постає проблема пошуку методів та прийомів зняття і зменшення дії так званих “мовних бар'єрів”, підвищення психологічної комфортності процесу навчання. Одним з шляхів вирішення даної проблеми є запровадження комунікативних ігор. З одного боку, з їх допомогою можна формувати основні синтаксичні моделі висловлювання, вміння поставити і відповісти на запитання, висловити власну думку, сформулювати комунікативну інтенцію (наказати, запропонувати, аргументувати, заперечити, погодитися).

При організації виконання комунікативних завдань слід враховувати такі фактори: правильний вибір рівня керування діями/діяльністю студента – повний, частковий або мінімальний; забезпечення студентів необхідними для виконання завдання опорами – спеціально створеними, які допомагають побудувати висловлювання з мовленнєвої точки зору або природними – картами, схемами, цифровими даними тощо; обрання оптимального для даної справи способу її організації – одночасна парна й групова робота студентів суттєво збільшує час їх активної участі у мовленнєвому спілкуванні.

Такі ігри не забирають багато часу, активізують комунікативну діяльність студентів, дозволяють їм реалізувати свої знання та здібності, знімають напругу та втому, поліпшують психологічний клімат у групі.

Проаналізувавши фактори, що впливають на покращення лінгвістичних та комунікативних показників у студентів, Г.Бородіна та А.Спевак [3,с.80] виділяють: значну зміну психологічних характеристик, зникнення психологічного бар'єру; дуже високий рівень мотивації за рахунок підвищення інтересу до самого заняття; зміни в структурі занять, відсутність стереотипу та шаблонів. Ще однією з переваг при навчанні усного спілкування є те, що комунікативні ігри дозволяють швидко перейти від тренувальних вправ до власне комунікативної діяльності.

Вивчення іноземної мови студентами – спеціалістами в технічному вузі спрямоване на оволодіння технічною іноземною мовою. Цей факт передбачає вміння викладачів іноземної мови поєднати вміння та навички студентів з загальної іноземної мови та їх професійними знаннями в тій чи іншій галузі науки та техніки. Автентичним матеріалом, за допомогою якого здійснюється такий перехід виступають оригінальні тексти з періодичних видань, монографій або доповідей іноземною мовою. Серед основних завдань, що стоять перед студентами в процесі вивчення професійно-орієнтованої літератури на іноземній мові Т.Благодатна [2,с.65] виділяє такі: 1) отримання інформації, яка б доповнювала та поглиблювала навчальний матеріал, що опановують студенти в процесі вивчення профільних дисциплін навчального плану, 2) формування необхідних навичок щодо подальшого самостійного читання літератури за фахом. Проте, сьогодні читання професійно-орієнтованих текстів вимагає і від студента, і від викладача сформованості нових навичок та більш високого рівня розвитку вмінь читати і розуміти прочитане. Все більш широкого поширення в методиці навчання іноземної мови в немовному вузі набуває когнітивно-комунікаційний підхід, що розглядає текст як єдність комунікації і когніції. Таке читання вимагає від студента не вміння читати взагалі, а читання з метою подальшого використання інформації тексту, будь-то написання анотації,

переказ в аудиторії, складання плану або цитування в науковому дослідженні, тобто зрілого читання [1,с.76]. Г.Баранова [1,с.54] розробила схему учбового циклу з навчання зрілого професійно-орієнтованого читання, яка включає наступні етапи: 1) предтекстове введення мовного матеріалу, комунікативна задача: формування тематичного термінологічного мінімуму, 2) самостійне читання автентичного навчального тексту, 3) навчальне аудиторне читання тексту, що супроводжується серією текстових вправ, комунікативна задача: смислове сприйняття прочитаного, 4) робота над функціонально-композиційною структурою тексту, комунікативна задача: глибинне розуміння прочитаного з виходом на анування тексту.

Для перевірки розуміння як прочитаного тексту в цілому, так і окремих його розділів служать головним чином після текстові вправи. На цьому етапі найбільш вдалим та ефективним, з точки зору Т.Благодатної [2,с.68], є наступні види вправ: прочитати текст і стисло передати зміст, розділити текст на логічні частини та назвати їх, записати запитання до тексту і задати їх в логічній послідовності товаришам, скласти план прочитаного, викласти зміст тексту за планом, підготувати повідомлення за темою тексту з використанням додаткової літератури.

Логічним завершенням навчання зрілому читанню є коментування в парах, групах або мікрогрупах про те, що було прочитано (такі коментарі можуть бути використані письмово). Роль викладача при цьому полягає в тому, щоб направити студентські дискусії в потрібному руслі.

Таким чином, навчання зрілому читанню потребує від студента не “пасивного” прийняття тексту, а перевірки тієї інформації, яку дає цей текст. Робота в аудиторії таким чином фокусується не на викладачеві, а на студентах. Найголовнішим є те, що студенти беруть на себе відповідальність за своє навчання та оволодіння навичками читання, розуміння та інтерпретації тексту, а також спілкування на професійно-орієнтовані теми. Все це допомагає сформувати у студентів навички читання літератури за фахом, сприяє

підвищенню мотивації студентів, їх професійному розвитку та покращує засвоєння іноземної мови.

Зростаючі ділові та культурні зв'язки із зарубіжними країнами вимагають, щоб сучасні фахівці володіли навичками ділового листування. Для цього студентів слід навчити правилам дотримання мовного етикету писемного мовлення (більш формального, ніж етикет усного мовлення). Це передбачає, по-перше, використання мовленнєвих кліше й розмовних формул для висловлювання комунікативних намірів, по-друге, дотримання правил ввічливості.

Дія принципу ввічливості в офіційній діловій сфері національної мовної спільноти, в основі якої лежать норми мовної культури, мовної поведінки співрозмовників спрямована на пом'якшення категоричності висловлювання [4, с.87]. Як зазначав автор, пом'якшення категоричності висловлювання досягається за рахунок зниження універсальної висловлюваної думки, обмеження її рамками особистого досвіду мовця. Знижуючи категоричність свого висловлювання, комунікант демонструє, що він завжди зважає на думку й бажання співрозмовника.

Специфіка педагогічної діяльності викладача іноземної мови визначається тим, що вона фактично є не просто навчальною, а комунікативно-навчальною. Оскільки засвоєння іноземної мови потребує умінь реального спілкування заняття слід спрямовувати на подолання власне мовного бар'єру і на розкріпачення та формування комунікаційних умінь (вміння реалізувати змістове повідомлення, здійснити обмін думками навіть за умов браку мовних засобів), а також на відпрацювання правил формування думки в ситуації спілкування.

Комплексний розвиток всіх рівнів реалізації спілкування досягається, “по-перше, за умови організації не лише парних, а й групових комунікативних взаємодій, при цьому рекомендується організовувати і особистісно-групове спілкування, тобто виступи перед аудиторією з повідомленнями, доповідями та ін. По-друге, доцільною є постійна зміна умов спілкування, його контексту –

місця, часу, простору, кількості співбесідників, переважаючого настрою комунікативних ситуацій та ін. По-третє, можливе сполучення міжособистісного й групового спілкування з предметно-практичною діяльністю та її прогнозування. По-четверте, виправдане надання своєрідної допомоги партнеру: підтримання його темпу мовлення, стимуляції його активності, створення обстановки дружності та невимушеності” [6, с.165].

Тому навчально-педагогічні впливи повинні забезпечувати якомога повніше “занурення” студентів у іншомовне середовище, створюючи умови для тривалого спілкування членів академічної групи, змістово й організаційно наближувати їх навчальну діяльність до такої, що засновується на принципах змістового узагальнення. Причому важливо, щоб вільне спілкування спрямовувалось якоюсь злободенною для студентів темою, тобто було предметним, актуальним. І що більш студент спілкується іноземною мовою, то скоріше його внутрішнє іншомовне мовлення перестає гальмуватися рідним, воно скоріше набуде автономності й вийде за рамки примітивного і особистісно не значимого інформаційного обміну.

Як дослідила І.Коваль [7,с.153], успішність іноземної мови, інших предметів та комунікативність перебувають у прямому відношенні: чим краща успішність, тим вища комунікативність, чим краща успішність з одного предмета, тим краща успішність з іншого, чим вища комунікативність, тим краща успішність. Тут виявляється ефект підсилення або само підсилення, коли здобутки надихають на подальші здобутки, і навпаки, повторюваний неуспіх призводить зрештою до “виснаження” мотивації.

Висновки. Наведений теоретичний аналіз дозволяє констатувати, що активні, інтенсивні методи навчання іноземної мови сприяють розвиткові внутрішньої мотивації вивчення іноземної мови. Інтенсивні методи навчання нерідної мови у технічному ВНЗ є додатковим засобом сприяння особистісному зростанню студентів, зокрема підвищення пізнавальної мотивації, появи або усталення прагнення до самоосвіти, посилення само детермінації та саморегуляції, тобто становлення суб’єктивності.

Проте, приведені види активних методів навчання іноземної мови безумовно не вичерпують усього розмаїття форм і методів роботи студентів. Багато питань ще чекають своєї розробки як в теоретичному, так і в практичному плані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барабанова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ. Київ: ІНКОС, 2005. -315с.

2. Благодатна Т.П. Розвиток навичок роботи з професійно-орієнтованими текстами на початковому етапі вивчення іноземних мов// Викладання мов у вищих навчальних закладів освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. Збірник наукових праць. Харківський національний університет ім.. В.Н.Каразіна. Вип.12. –Х., 2008. – с.65-70.

3. Бородіна Г.І., Спевак А.М. Ігри як один із факторів формування усномовленнєвої комунікативної компетенції// Викладання мов у вищих навчальних закладів освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. Збірник наукових праць. Харківський національний університет ім.. В.Н.Каразіна. Вип.12. –Х., 2008. – с.78-84.

4. Бубнова Д.В. Вимоги до навчального посібника для навчання магістрантів технічних спеціальностей ділового писемного мовлення англійською мовою// Викладання мов у вищих навчальних закладів освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. Збірник наукових праць. Харківський національний університет ім.В.Н.Каразіна. Вип.12. –Х., 2008. – с.85-90.

5. Калмыкова Е.И. Реализация взаимодействия лингвистической и коммуникативной компетенции//Сб. науч.тр. МГЛУ. Вып. 431. – М., 1999.- с.65-67.

6. Китайгородская Г.А. Некоторые обязательные характеристики интенсивного обучения иностранным языкам// Сб. науч. Тр. МГПИИЯ им.М.Тореза. Вып. 133. – М., 1979. – с.127-155.

7. Коваль І.В. Психологічні ефекти спільної діяльності під час вивчення німецької мови// Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України/ За ред. С.Д.Максименка. Т. VI, вип.. 8. – К., 2004. – с.150-157.

8. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови/ Перекл. і адапт. Л.В.Биркун. – Oxford University Press, 1998. p.49.